

Közhasznúsági jelentés a Magyar Országos Közös Katalógus Egyesület 2007. évi tevékenységéről

Számviteli beszámoló

"A számviteli törvény szerinti egyéb szervezetek közhasznú egyszerűsített beszámolója 2007" a közzétett beszámolóban nem szerepel. Megtekinthető a Magyar Közös Katalógus Egyesület (MOKKA Egyesület) irattárában.

Költségvetési támogatás felhasználása

A MOKKA Egyesület 2007-ben nem kapott költségvetési támogatást.

A vagyon felhasználásával kapcsolatos kimutatás

2007.01. 01-i nyitó pénzügyi készlet

Bank	177 407 Ft
Diszkont kincstárjegy	1 906 634 Ft
Nyitó vagyon	2 084 041 Ft

Bevételek

Tagdíj	550 000 Ft
Kamat	1 161 Ft
Diszkont kincstárjegy árfolyam	113 990 Ft
Bevételek összesen	665 151 Ft

Kiadások

Postaköltség	2 400 Ft
KURÁTOR Kft. könyvelési díj	310 820 Ft
Könyvtári tevékenység	739 800 Ft
Bankköltség	57 905 Ft
Reprezentáció	32 000 Ft
Kiadások összesen	1 142 905 Ft

Követelések

Vevő (tagdíj)	10 000 Ft
---------------	-----------

2007.12.31-i záró vagyon

Nyitó	2 084 041 Ft
Bevételek	665 151 Ft
Kiadások	1 142 905 Ft
Összesen	1 606 287 Ft

2007. 12. 31-i záró tételek

Bank	20 000 Ft
Diszkont kincstárjegy	1 576 096 Ft
Követelés	10 000 Ft
Összesen	1 606 287 Ft

Cél szerinti juttatások kimutatása: Céltámogatást a MOKKA Egyesület 2007-ben nem kapott.

Központi költségvetési szervtől, elkülönített állami pénzalaptól, a helyi önkormányzattól, a kisebbségi települési önkormányzattól, a települési önkormányzatok társulásától, az egészségbiztosítási önkormányzattól és mindezek szerveitől kapott támogatás mértéke: A MOKKA Egyesület a felsorolt szervektől, alapoktól, önkormányzatoktól 2007-ben nem kapott támogatást.

A közhasznú szervezet vezető tisztségviselőinek nyújtott juttatások értéke, illetve összege: A MOKKA Egyesület választott vezető tisztségviselőinek sem pénzbeli, sem természetbeni juttatást nem adott 2007 folyamán.

A közhasznúsági tevékenységről szóló rövid tartalmi beszámoló*

Tisztújítás

Az egyesület 2007. október 29-i közgyűlésén új vezetőséget választott:

Az egyesület elnöke:	Fonyó Istvánné
Elnökségi tagok:	Gáncsné Nagy Erzsébet
	Dr. Varga Katalin

A felügyelő bizottság elnöke:	Dr. Nemes Erzsébet
Elnökségi tagok:	Deák Sándor
	Dr. Keveházi Katalin

Szervezési kérdések

Az év folyamán a MOKKA projektvezetője, *Dr. Bakonyi Géza* elhunyt. Helyét *Koltay Klára* (DEENK) és *Bánkeszi Katalin* (OSZK) vette át. Koltay Klára az adatbázist, a feltöltéseket, karbantartást felügyeli, míg Bánkeszi Katalin a szervezéssel és a külső kapcsolatokkal foglalkozik. Mindketten szoros kapcsolatban vannak a fejlesztőkkel és az egyesülettel.

Az egyesület 2008. január 24-i közgyűlésén megválasztotta az egyesület új titkárát *Varga Klára* személyében.

Az egyesületben *Horváth Ádám* informatikai igazgató képviseli az OSZK-t, mint az adatbázis üzemeltetőjét. A rendszergazdai feladatokat *Sándor Ákos* látja el, aki napi kapcsolatban van a projektvezetőkkel és az e-Corvina munkatársaival, valamint ő gondozza a honlapot is, és előkészíti a betöltéseket. Az OSZK foglalkoztatta őszig *Szabó Juliannát*, aki vezető katalógizálónként az adatellenőrzéseket végezte a partnerektől beérkező rekordokon. Ősztől nyugdíjba ment.

A 2008. január 24-i közgyűlés elfogadta az egyesület küldetésnyilatkozatát.

Egyeztetések, tervezés

A projektvezetők az év során több menetben tárgyalásokat folytattak az e-Corvina képviselőivel az aktuális problémákról és a továbbfejlesztés lehetőségeiről. A megbeszélésekről folyamatosan tájékoztatták az egyesületet, az OSZK vezetőségét és

a minisztériumot. Két alkalommal helyzetjelentést készítettek, melyet a minisztériumnak is megküldtek, segítséget kérve a problémák megoldásához. A MOKKA tervezett megújításáról az egyesület bevonásával megbeszéléseket tartottak a nagyobb integrált rendszerek fejlesztőivel, új lehetőségeket és új megoldásokat keresve a szolgáltatás frissítéséhez. Fejlesztési javaslatokat készítettek, melyekben vázolták az előrelépési lehetőségeket és azok feltételeit.

Honlap, kommunikáció

Beüzemeltük az új honlapot a *ww3.mokka.hu* címen. Ellenőrizzük és rendszeresen javítjuk a honlapon szereplő adatokat az egyesületi tagok közreműködésével. Itt tesszük közzé az egyesület híreit és a nyilvános dokumentumokat.

A MOKKA-I listán tájékoztatjuk a tagokat a fejleményekről, illetve fogadjuk a kéréseket, kérdéseket. Az OSZK szerverén működő bugzilla segítségével jelezzük és követjük a problémákat, feladatokat és azok helyzetét, megoldását.

Informatikai háttér

Az adatbázis a *Szegedi Tudományegyetem* szerverén működik, a honlap is ott kapott ideiglenesen helyet. Az év végén az OSZK vásárolt egy szervert a MOKKA céljaira, ennek beüzemelése folyamatban van. Itt kap helyet majd a szolgáltatási környezet, míg a jelenlegi szegedi szerver a fejlesztés céljait fogja szolgálni.

* A szöveges tartalmi beszámoló nem korlátozódik a naptári évre, hanem a beszámoló készítési idejétől a következő beszámoló készítési idejéig terjedő időszakot öleli át.

A projektvezetők közreműködtek az egyesület megújításában, és közösen kialakítottuk a jobb információáramlás módját. Új tagokkal bővült az egyesület, azoknak a könyvtáraknak köréből, amelyek korábban sikeresen pályáztak azon a pályázaton, amelyet a minisztérium írt ki azt a célt szem előtt tartva, hogy a MOKKA és ODR szolgáltatást közös adatbázis lássa el. A projektvezetők e könyvtárakkal felvették a kapcsolatot a rekordok betöltése érdekében.

Az adatbázissal kapcsolatos munkák**Betöltések**

Az adatbázis gyarapodása alapvetően két módon történik. Az újonnan belépő könyvtárak induló állományának egyszeri betöltésével, és a tagok kurrens gyarapodásának folyamatos kiegészítésével. Az adatbázis rekordállománya gyarapodott a *Corvinus Egyetem Entz Ferenc Könyvtár és Levéltár* 18 000 és a *Szent István Egyetem Gödöllői Tudományos Könyvtár* 53 000 rekordjával és jelenleg is folyamatban van még további 5 könyvtár anyagának betöltése. A kurrens adatszolgáltatás folyamatos 9 könyvtár esetében, ez azonban eltérő módon valósul meg. A leghatékonyabb megoldást az jelenti, ha a feltöltés nagy gyakorisággal, a könyvtári rendszerből kezdeményezhető módon végezhető el. Ezen a téren nagy előrelépés, hogy a HUNTEKA rendszert használó könyvtárak előtt is megnyílt ez a lehetőség.

Duplumellenőrzés

A MOKKA kezdettől fogva célul tűzte ki, hogy a sok forrásból érkező rekordokat duplumellenőrzés közbeiktatásával fogadja csak az adatbázisba. A használat során kiderült, hogy az eredeti duplumellenőrzési mechanizmus nem elég hatékony és az adatbázisba újonnan bekerülő dokumentumtípusokra is ki kell terjeszteni. 2007 során elkészült az új duplumellenőrző mechanizmus, amelyet az újonnan bekerülő rekordok esetében már használ a rendszer. A jelenleg is folyamatban lévő következő tennivaló az, hogy a már korábban az adatbázisba került rekordok is átmenjenek egy utólagos duplumszűrésen.

ISBN-ek kérése

A MOKKA 2007-ben foglalkozott az ISBN-ek kérésével is, ami elsősorban az új 13 karakteres ISBN-ek bevezetése miatt vált szükségessé. Meg kellett oldani ezek kezelését mind a bibliográfiai rekordokban mind a duplumellenőrzés szempontjából.

Lelőhelyek kezelése

Az ODR szolgáltatással való közelgő összeolvadása miatt a MOKKA-adatbázisnak pontosítani kellett a helyi leelőhelyek kezelését. Kialakult annak lehetősége, hogy a könyvtárak közölhessék a MOKKA-adatbázissal a dokumentumaik helyi leelőhelyeit, ezeket szükség szerint aktualizálhassák illetve az állományból kikerülő dokumentumok leelőhelyeit töröljék a MOKKA-adatbázisból.

Az adatbázis indexei

Az elmúlt időszakban erőteljesen megnőtt a nem könyv jellegű dokumentumok száma a MOKKA-adatbázisban, amelyek kényelmes kereshetővé tétele indokolja a MOKKA-adatbázis indexeinek kibővítését. Az új indexek specifikációja megtörtént.

Fonyó Istvánné
a MOKKA Egyesület
elnöke

Horváth Ádám
a MOKKA Egyesület
előző elnöke

Beszámoló a MOKKA-R Tagozat 2007. évi tevékenységéről**Taglétszám**

A MOKKA-R Tagozat a MOKKA Egyesület része. Tagságát részben a MOKKA-tagok alkotják, részben olyan intézmények, amelyek a MOKKA Egyesülettel nincsenek kapcsolatban. A tagozat ügyrendje háromféle tagságot különböztet meg: tagozati törzskönyvtár, tagozati partnerekönyvtár, tagozati résztvevő könyvtár. 2007. december 6-án 19 törzstaggal, 7 partnertaggal és 7 résztvevő taggal rendelkezett a MOKKA-R. 2007. december 7-én 3 intézmény kérte felvételét a tagozatba (*Kisfaludy*

Károly Megyei Könyvtár Győr, Magyar Országos Levéltár Könyvtára Budapest, Protestáns Teológiai Intézet Könyvtára, Kolozsvár). A hatékony együttműködés elősegítése érdekében a tagozat levelezőlistát is működtet (*mokka-r@listserv.iif.hu*).

Muzeális Könyvtári Dokumentumok Nyilvántartása (MKDNY)

A 22/20005-ös számú NKÖM rendelet alapján az Országos Széchényi Könyvtár köteles a könyvtári

muzeális dokumentumokat nyilvántartani. Ennek technikai megvalósítását a MOKKA-R végzi, amelyet a MOKKA-R Tagozat Ügyrendjének 2. § 2. bekezdése rögzít.

A MOKKA-R ennek értelmében 2006-ban elkészített egy online elérhető adatbázist. 2007 során elkezdődött az MDKNY feltöltése. OSZK/NKA támogatással 2007. október és 2008. augusztus között regionális központokban bemutatókat szervezünk, amelyen ismertetjük az új bejelentési kötelezettséget. 2007-ben Budapesten, Szegeden és Győrben tartottunk ilyen rendezvényeket. Az MKDNY-be interneten keresztül úrlapon vagy rekordátadással lehet az állományokat bejelenteni. Jelenleg több mint 100 000 dokumentum szerepel a nyilvántartásban. A 22/2005-ös számú NKÖM rendelet kiszélesítette a muzeális dokumentum fogalmát, ezért az országban 2 000 fölött van azoknak a könyvtáraknak a száma, amelyek kötelesek bejelenteni muzeális állományukat. A szervezett betöltés érdekében egyelőre csak azoktól kérjük az adatszolgáltatást, akik részt vettek valamelyik regionális továbbképzésen.

A párhuzamos munkák elkerülése érdekében a MOKKA-R adatbázisában lévő rekordok az MKDNY-ben is elérhetőek. Így a MOKKA-R tagjainak nem szükséges ismét bejelenteniük azokat a rekordokat, amelyek már szerepeltek a MOKKA-R-ben. Az NPA is tartalmaz a rendelet hatálya alá tartozó műveket, ezért az NPA-adatbázis megfelelő rekordjait áttöltöttük az MKDNY-be.

Adatbetöltés a MOKKA-R-be

A MOKKA-R alapvető célja az, hogy a Kárpát-medencében található régi nyomtatványok közös katalógusa kíván lenni. 2007 decemberében összesen 122 000 rekord volt az adatbázisban található. Új állományokat szolgáltatott a tárgyév során a következő könyvtárak: *Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtára*, *Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár*, *Evangélikus Országos Könyvtár*, *Magyar Elektronikus Könyvtár*. Folyamatosan frissítjük a korábbi betöltéseket is. A *Bodza keretrendszer*t használva nem MOKKA-R-tagok régi nyomtatványainak is elkezdődött a feltárása: *Brasói Fekete Templom Könyvtára*, *Iparművészeti Múzeum Könyvtára*, *Kőszegi Evangélikus Egyházközség Könyvtára*, *Zombori Karmelita Rendház Könyvtára*.

Ez a közös katalógus félig decentralizáltnak tekinthető, mert csak bizonyos könyvtárak rekordjait tároljuk a központi szerveren, más gyűjteményeket csak virtuálisan Z39.50 fölött kérdezzük le.

Elkezdődött a könyvtári kéziratok feldolgozása is a MOKKA-R-ben. Ez azt jelenti, hogy a MOKKA-R nemcsak régi nyomtatványok, hanem könyvtári kéziratgyűjtemények közös katalógusaként is működik. 2006-hoz képest nem történt változás az állományban. Jelenleg a következő egyházi könyvtárak kézirat-katalógusai elérhetőek a rendszerben: Csurgó, Kecskemét, Kiskunhalas, Kunszentmiklós, Pápa, Eger, Esztergom, Győr, Kalocsa, Pannonhalma, Sárospatak, Vác; *Ráday Gyűjtemény*, *Evangélikus Országos Levéltár*, *Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára*.

A MOKKA-R fejlesztése a Bodza keretrendszerben történik, amelyet *Zawiassa Róbert* gondoz.

Az authority controll megvalósítására is történtek lépések. Megállapodás született az *RMNY Csoport*tal arról, hogy 2007-ben a *Régi magyar szerzők* nevű adatbázis tételeit a MOKKA-R felhasználhatja egységes névalakok elkészítésére. Pénzügyi okokból ez a betöltés csak 2008-ban fog megvalósulni.

Katalogizálási szabályzat

A MOKKA-R képviselteti magát a régi nyomtatványokkal szabályzatával foglalkozó munkabizottság ülésein. Előreláthatólag 2008. első félévében fog elkészülni ez a szabályzat, amelyet a MOKKA-R a közös katalogizálási szabályzat alapján kíván tekinteni.

A magyar nemzeti bibliográfia és a MOKKA-R

2007. őszén az RMNY Csoport felkérésére elkészült egy tervezet, amely az RMNY tételek javítását és az 5. RMNY kötet elkészítését a Bodza keretrendszerben valósítaná meg. Ennek előnye, hogy az RMNY automatikusan adatbázis szinten lenne része a MOKKA-R-nek és elérhetővé válik az RMNY kötetek és az elektronikus adatbázisok közötti eltérések kiküszöbölése. A megbeszélések során részletesen rögzítettük az adatbeviteli sza-

bályzatot. Jelenleg az RMNY tételek XML-lé alakítása folyik. 2008. június 30-ig el kell készülnie egy teszt adatbeviteli felületnek.

Tudományos konferencia szervezése

OSZK/NKA pályázat segítségével sikerült az első tudományos konferenciát megszerveznünk „Haben *sua signa* libelli...” címmel. A rendezvényen V. Ecsedy Judit, Simon Melinda, Oláh Róbert és Viskolcz Noémi tartottak előadásokat. Hagyományteremtő szándékkal a konferenciát összekötöttük a MOKKA-R tagozati gyűlésével.

Együttműködések

Az SZTE BTK Könyvtártudományi Tanszék hallgatói az Iparművészeti Múzeum és a Kolozsvári Protestáns Teológia Könyvtárában végeztek feldolgozó munkát. Folyamatos a szakmai együttműködés a CERL-lel, az Egyházi Könyvtárak Egyesülésével és más egyesületekkel is.

dr. Keveházi Katalin
tagozati elnök

Hegyi Ádám
tagozati projektvezető

Az NKA Könyvtári Szakmai Kollégium 2008. I. félévi pályázatainak eredménye

A kollégium ez évi pályázati felhívásában továbbra is a szakma aktív részvételét ösztönözte a könyvtári minőségfejlesztési programok folytatásában, illetve újabbak elindításában. A pályázat célja a könyvtári minőségi díj követelményeinek megvalósítása volt új szolgáltatások kidolgozásával és azok népszerűsítésével, a felhasználóbarát könyvtárak kialakításával – a könyvtárosok széles körű szakmai tapasztalataira építve. Kiemelten támogatta a minőségfejlesztéssel kapcsolatos projektek és vizsgálatok elindítását és folytatását, a könyvtári szolgáltatások korszerűsítését és népszerűsítését, a felhasználóbarát könyvtár kialakítását. Alapvető fontosságúnak tartotta a különböző könyvtárak, könyvtártípusok együttműködésével létrejövő projekteket, ezért a több könyvtár összefogásával megvalósított pályázatok előnyben részesültek.

A pályázati kiírásban a következő témák szerepeltek:

1. „Könyvtári minőségfejlesztés 21”

- Pályázni lehetett könyvtári minőségfejlesztési projektek bevezetésére, illetve folyamatban lévő programok folytatására, az OSZK Könyvtári Intézete honlapján (<http://www.ki.oszk.hu/107/download.php?list.60>) található „Könyvtári minőségfejlesztés 21” modell szakaszainak (partnerközpontú szervezeti kultúra kialakítása, partnerközpontúság kialakítása, a könyvtári szolgáltatási folyamatok azonosítása és javítása, kiterjesztés) megfelelően. A projektet bevezető könyvtá-

rak a program első szakaszában szereplő feladatok megvalósítására pályázhattak.

- A használói elégedettség vizsgálata: pályázni lehetett a használói elégedettség mérésére kérdőívvel, vagy fókuszcsoportokkal. (Kérdőívvel történő vizsgálat esetében legalább 300 személyt kell megkérdezni, fókuszcsoport alkalmazása esetében minimum öt fókuszcsoportot kell vizsgálni).
- Pályázatot nyújthattak be azok a hazai könyvtárak, amelyekben legalább egy fő rendelkezik minőségmenedzserként akkreditált tanfolyami végzettséggel vagy ez irányú felsőfokú szakmai ismeretekkel. A nem jogi személy esetében a könyvtár fenntartója nyújthatta be a pályázatot.

2. Könyvtárszakmai kiadványok előkészítése

Pályázni lehetett könyvtárszakmai kiadványok, tanulmányok, könyvtártörténeti kiadványok kéziratának elkészíttetésére nyomtatott vagy elektronikus formában. Előnyre számíthattak a könyvtári stratégiai célok, a felhasználóbarát könyvtár megvalósulását segítő, illetve a különböző könyvtári szolgáltatásokat népszerűsítő módszertani kiadványok.

Pályázatot nyújthattak be a hazai könyvtárak, felsőfokú könyvtárosképző intézmények, szakmai szervezetek.

3. Könyvtárszakmai kiadványok megjelentetése

Pályázni lehetett könyvtárszakmai kiadványok, tanulmányok, könyvtártörténeti kiadványok nyomtatott vagy elektronikus formában történő megje-

lentetésére. Előnyre számíthatnak a különböző szolgáltatásokat népszerűsítő, és a szolgáltatásokat a használó szempontjából elemző módszertani kiadványok.

Pályázatot nyújthattak be a hazai könyvtárak, felsőfokú könyvtárosképző intézmények, szakmai szervezetek.

4. Szakmai programok kötelező önrésszel

A kollégium továbbra is támogatja a könyvtári gyakorlatban időszerű szakmai programok lebonyolítását. Pályázatot nyújthattak be a digitális – kiemelten az elektronikus ügyintézési – ismeretek elsajátítására szervezett tanfolyamokra a 2007. január 1-jei KSH-adatok alapján 20 ezer lakos feletti városok városi könyvtárai, a megyei könyvtárak és a *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár*. A legalább 20 órás tanfolyamokon a városi könyvtáraknak legkevesebb 50, a megyei könyvtáraknak és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárnak 100 fő képzését kellett vállalniuk. Előnyre számíthatnak azok a pályázatok, ahol több könyvtár összefogása érvényesül, ill. más forrásokat is bevonnak. Egy pályázó legfeljebb 1 millió forintba pályázhatott, ebből az eszközök értéke nem haladhatta meg a teljes költség 70%-át. Az eszközbeszerzési költség 30%-át a pályázónak önrészként kellett előteremtenie.

5. Országos, regionális és megyei rendezvények, továbbképzések

- Országos, regionális és megyei *rendezvények* megrendezésének támogatására pályázhattak az országos szakmai szervezetek (tagszervezetek nem) és az ODR szolgáltató könyvtárak. Előnyre számíthatnak a szakmai innovációt, korszerű szolgáltatásokat, a használóbarát könyvtár kialakítását, az eredményes együttműködéseket bemutató programok.
- Országos, regionális és megyei *szakmai továbbképzések, tréningek, tanfolyamok* megrendezésére pályázhatnak az ODR szolgáltató könyvtárak, a felsőfokú könyvtárosképző intézmények és az országos szakmai szervezetek (tagszervezetek nem). Előnyre számíthatnak a könyvtári minőségfejlesztés módszertanát népszerűsítő programok.

6. Szakmai eszközfejlesztés, korszerűsítés

A könyvtár nyilvános szolgálati terében elhelyezett új bútorok, kiegészítő berendezések beszerzésére pályázhattak a nyilvános könyvtári jegyzéken szereplő közkönyvtárak és a kistérségi mozgókönyvtári ellátáshoz csatlakozott könyvtári szolgáltató helyek fenntartói, amelyek 2007. évben jelentős könyvtári szolgáltató tér bővítést hajtottak végre, illetve amelyeknél 2008-ban ilyen bővítés folyamatban van. A támogatás mértéke a beszerzett berendezések vételárának 90%-a, de legfeljebb 1,8 millió forint lehetett.

A pályázatok eredménye a következő:

Téma	A nyertes intézmények/ témák száma	Megítélt támogatás (Ft)
Innovációs projektek	44/63	31 258 845
Könyvtárszakmai kiadványok előkészítése	11/14	6 994 400
Könyvtárszakmai kiadványok megjelentetése	10/13	16 389 000
Szakmai programok kötelező önrésszel	35/35	30 455 853
Országos, regionális és megyei rendezvények, továbbképzések	31/55	54 527 310
Szakmai eszközfejlesztés, korszerűsítés	60/62	58 146 892
Egyéb: <i>Országos Széchényi Könyvtár</i> . A premontrei rend jászóvári monostorában fellelhető muzeális könyvek katalogizálása		1 506 600
Összesen		199 278 900

/NKA-honlap/

(Viszocsekné Péteri Éva)

OpenURL linkfeloldók összehasonlítása

Az OpenURL linkfeloldók (vagy linkszerverek) a könyvtári állományhoz való hozzáférés, a dokumentumok lokalizálásának automatizálása révén a könyvtári gyűjtemények minél szélesebb körű használatát teszik lehetővé. A linkfeloldó feladata a dokumentum-leírásban szereplő, OpenURL formában csatolt metaadatok összevetése a gyűjteményadatokkal, és a felhasználó „elkalauzolása” az állományban fellelhető dokumentumhoz. Ha például egy cikket keresünk, a cikkhez tartozó rekordban található linkre kattintva a linkfeloldó eljuttat minket egy „eredményoldalra”, amelyen láthatjuk, hogy van-e a könyvtárnak előfizetése arra a elektronikus folyóíratra, amelyben a cikk található, s ettől függően egy újabb kattintással juthatunk el a teljes szövegű változathoz vagy a cikk referátumához.

A *Connecticuti Egyetemi Könyvtár* (University of Connecticut Libraries = UCL) szakemberei komplex felmérés segítségével próbálták meg feltérképezni a kereskedelmi forgalomban fellelhető linkfeloldók közötti különbségeket.

A felmérést megelőzően áttekintették a vonatkozó szakirodalmat. Megállapították, hogy a cikkek nagyobbik része promóciós jellegű, s csak néhány fogalmaz meg kritikai észrevételeket. Az áttekintett irodalom többsége az *Ex Libris* SFX linkszerverével foglalkozott. Egy 2004-es cikk 11 terméket vett górcső alá, felsorolva az egyes szoftverek funkcióit, adatokat szolgáltatva elterjedtségükről, de a funkcionalitásra, minőségre, teljesítményre vonatkozó információk hiányoztak.

Az UCL felmérése

Az UCL szakemberei a kereskedelmi forgalomban megtalálható 12 termék értékelését tűzték ki célul, ezek:

Colorado Alliance of Research Libraries (CARL)
Gold Rush,
Ebsco Publishing LinkSource,
Endeavor Information Systems LinkFinder*Plus* (LFP),
Ex Libris SFX,
Fretwell-Downing Informatics OL,
Geac Library Solutions VLink,
Innovative Interfaces WebBridge,
Openly Informatics 1Cate,
Ovid Technologies LinkSolver,

Serials Solutions Article Linker,
Sirsi Corporation Sirsi Resolver,
TDNet TOUR.

A felmérést három lépésben végezték el. Elsőként összeállítottak egy 18 kérdésből álló kérdőívet, amelyet elhelyeztek a weben. A cél az volt, hogy felmérjék, mennyi időt, milyen fokú felkészültséget igényel az egyes termékek implementálása és működtetése, valamint, hogy milyen problémák merülnek fel a felhasználás során. A kérdőívhez tartozó linket elküldték különböző szakmai levelezőlistáknak.

A felmérés következő lépésében e-mailen keresték meg a kérdőívet kitöltő személyeket, pontosabb adatok szolgáltatására kérve őket.

A két – webes és e-mailés – felmérés eredményei alapján kiválasztottak három olyan terméket (Serials Solutions Article Linker, Endeavor LFP, Ex Libris SFX), amely amellett, hogy széles körben elterjedt, s főleg jelentős gyűjteménnyel rendelkező könyvtárak használják, kompatibilis az UCL-ben használt integrált könyvtári rendszerrel (Voyager). Ez után személyes látogatást tettek különböző intézményekben, hogy használat közben teszteljék a három kiválasztott szoftvert.

Eredmények

Webes felmérés

A webre feltett kérdőívet 89-en töltötték ki, 79-en számoltak be arról, hogy az intézményükben használnak linkfeloldót. A linkfeloldók között öt olyan van, amelyet a felmérésben szereplő intézmények közül mindösszesen egyetlen helyen használnak. Ezekre az értékelésnél a továbbiakban nem voltak tekintettel, vagyis csak a maradék 74 kérdőívben szereplő linkszervereket értékelték. Ezek: SFX, Article Linker, LinkSource, LFP, WebBridge. A linkszerverek tesztesztelésére, konfigurálására, a felhasználói interfész létrehozására fordított idő tekintetében jelentős különbségek találhatók az egyes termékek között. A legnagyobb időráfordítást a kérdőívek tanúsága szerint az LFP tesztesztelése igényli, a legkisebbet az Article Linkeré. A teljes sorrend: LFP, SFX, WebBridge, LinkSource, Article Linker.

A kérdőívben a működtetésre, valamint a hibaelhárításra fordított időre vonatkozóan is találhatóak kérdések. Ami a működtetést (testreszabások javítása, hibamentesítés [debugging], frissítések) illeti, a sorrend a következőképpen alakul (a legnagyobb időráfordítástól a legkisebb felé haladva): LFP, Article Linker, SFX, LinkSource, WebBridge. A hibaelhárításra fordított idő tekintetében a sorrend némiképp különbözik: LFP, LinkSource, WebBridge, SFX, Article Linker.

A linkszerverek teljesítményére részint a könyvtári dolgozók és a könyvtárhasználók panaszaiból szerettek volna következtetni a felmérés készítői, szem előtt tartva, hogy a panaszok elsősorban a két csoport elvárásait tükrözik. A dolgozói és a felhasználói panaszok arányszámai között azonban nem mutatható ki átfedés, csak a WebBridge linkfeloldó esetében, vagyis a két csoport elvárásai nagymértékben különböznek egymástól.

A másik, teljesítményre vonatkozó kérdés azoknak az online folyóiratoknak az arányszámát tudakolta, amelyeknél megvalósul a cikk szinten történő linkelés. Ebből a szempontból az SFX teljesít a legjobban, míg az Article Linker és az LFP kapta a legrosszabb visszajelzést.

A linkfeloldók működésével kapcsolatos problémák részint külső, részint belső okokra vezethetők vissza. A felmérésben résztvevők többsége az összes linkszerver esetén elsősorban külső okokat nevezett meg a probléma forrásaként, vagyis úgy gondolták, hogy a használt adatbázisok, elektronikus folyóiratok nem megfelelően alkalmazzák az OpenURL technológiát. Az ebből a szempontból leginkább problematikus platformok a résztvevők kommentárjai alapján: a Gale, a LexisNexis és a ProQuest. A felmérés szerint mind a külső, mind a belső problémák kezelése terén az SFX bizonyult a leghatékonyabbnak.

A webes kérdőív további kérdései a linkszerverek könyvtárközi kölcsönzési űrlapjaira vonatkoztak. A válaszokból az derült ki, hogy a legtöbb helyen olyan linkfeloldót használnak, amelyben nem található a felhasználó által kitölthető („önkitöltő”) könyvtárközi kölcsönzési űrlap. Legnagyobb százalékban (73%) az SFX-használók adtak pozitív választ, legkisebb arányban (14%) az LFP-használók.

E-mailes felmérés

Az e-mailben elküldött hat kérdésből álló kérdőívet 25-en töltötték ki.

A válaszokból kiderült, hogy míg az SFX-et használó intézmények átlagosan 16 757 elektronikus folyóirathoz nyújtanak hozzáférést, addig a WebBridge-et használók ennek mintegy a feléhez: 8 400-hoz.

A felmérés egyik kérdése arra kereste a választ, hogy elegendő-e a hibaelhárításra fordított idő mennyisége? Az SFX és a LinkSource felhasználói közül legalább egy jelezte, hogy több időt kellene a termékek további testreszabására szentelni. Az Article Linker és a LinkSource egy-egy felhasználója állította, hogy nem tapasztaltak problémákat a termék alkalmazása során. Az LFP és a WebBridge felhasználóinak reagálásából a két termék működésével kapcsolatos elégedetlenség olvasható ki.

A cikkek szintjén történő linkelést illetően az e-mailes felmérés adatai a webes felmérés során tapasztalt tendenciákkal mutattak összhangot. Ebből a szempontból az SFX és a WebBridge funkcionálnak a legjobban. Az LFP és az Article Linker kullognak a sor végén. Az Article Linker felhasználói az általuk alkalmazott termékhez tartozó ügyfélszolgálatot kitűnőnek, az SFX-et használók jónak és kitűnőnek, az LFP-t működtetők rossznak és közepesnek, a LinkSource- és a WebBridge-felhasználók rossznak minősítették.

A webes és az e-mailes felmérést helyszíni látogatás követte annak megállapítására, hogy a két megelőző felmérés alapján leginkább megfelelők látszó termékek (SFX, LFP, Article Linker) közül melyik találkozik a legnagyobb mértékben az UCL elvárásaival.

Vegyük sorra, hogy milyen következtetésekre jutottak e három termékkel kapcsolatban a szerzők!

EX Libris SFX

Az SFX optimálisan funkcionáló OpenURL linkfeloldó, amely lokálisan vagy távoli szerver igénybevételevel is működtethető. Megfelelő időráfordítással olyan rendszerre tehetünk szert, amely versenytársait minden szempontból felülmúlja. A megfelelő módon linkelt helyi állományokból eljuttat minket a keresett cikkhez, könyvhöz, könyvfejezethez, az ERIC adatbázisban található dokumentumokhoz, disszertációkhoz, valamint együttműködik a Google Scholarral. Karbantartása nem jelent problémát. Az SFX egyik előnye, hogy egy webalapú feltöltő eszköz segítségével a tudásbázisba egyszerre több állományt is feltölthetünk. A

tudásbázisban egyaránt kereshetünk címek és eISSN-ek alapján. Az SFX használata nem bonyolult, csupán testreszabása igényel jelentős időráfordítást, illetve hozzáértést. A piacon jelenleg ez a legelterjedtebb termék. Az eddigiekben megfogalmazottakat támasztják alá a helyszíni felmérés pozitív tapasztalatai is.

Endeavor LinkFinderPlus

Az LFP implementálása és karbantartása jelentős időráfordítást igényel. A tudásbázis legfőbb problémája, hogy az elektronikus folyóiratokban történő változtatások nyomon követése nehézkes. Így az állományinformációk karbantartása szinte lehetetlen. Az LFP tudásbázisában nem valósítható meg köteget frissítés, nem létezik a besorolási adatok kontrollja, valamint a bázis semmilyen értelemben nem kereshető. A folyóiratok, könyvek, könyvfejezetek állományadatainak nyomon követése problematikus, további – programozói – munkaráfordítást igényel. A szoftver nem kezeli az eISSN-eket, nem nyújt közvetlen elérést a felhasználónak az ERIC társadalomtudományi adatbázisban található dokumentumokhoz, disszertációkhoz, valamint – egyelőre – nem működik együtt a Google Scholarral sem. A helyszíni felmérés tapasztalatai arról tanúskodtak, hogy az e-mailes és a webes felmérés során az ügyfélszolgálatot jobbra értékelték, mint amilyen színvonalat valójában nyújt.

Serials Solutions Article Linker

Az Article Linker a másik két rendszertől eltérően csak távoli gépről (szerverről) futtatható. Az elektronikus folyóiratok változásainak nyomon követése e szoftver használata esetén jelentős időráfordítást

vesz igénybe, amely ugyanakkor nagyjából fedi a rendszer működtetésére fordított teljes időmennyiséget. Ha egy leírásban (rekordban) szerepel ISSN, az Article Linker teljes mértékben garantálja a hozzá tartozó elektronikus folyóirat megtalálását. Bár időtakarékos volta mellette szól, a termék csak és kizárólag elektronikus és nyomtatott folyóiratok visszakeresésére szolgál! Ezek közül is csupán az ISSN-nel rendelkezőkkel működik együtt a megfelelő színvonalon. Nem folyóirat-kiadványoknál tehát nem hoz találatokat! A termék másik hátránya, hogy mivel egy központi szerveren fut, az egyes könyvtáraknak csak nagyon korlátozottan áll módjukban az elvárásaiknak megfelelően módosítani a beállításokon, megjelenésen. A Google Scholarral való együttműködés jelenleg kísérleti fázisban van. A termékhez tartozó ügyfélszolgálat kitűnő minősítést kapott.

Mindhárom terméknél meg kell jegyezni, hogy a linkszerverek funkcionális működése összefügg az elektronikus könyvtárközi kölcsönzési űrlapok használhatóságával.

A felmérések eredményeit figyelembe véve az UCL szakemberei az SFX mellett tették le a garast, az említett rendszert tartva a legrugalmasabbnak és a legkevesebb időráfordítást igénylőnek valamennyi közül.

/LIVINGSTON, Jill-SANFORD, Deborah-BRETT-HAUER, Dave: A comparison of OpenURL link resolvers: the results of a University of Connecticut Libraries environmental scan. = Library Collections, Acquisitions, & Technical Services, 30. köt. 3-4. sz. 2006. p. 179-201./

(Dancs Szabolcs)

Elektronikus folyóiratok Dél-Koreában: országos licenc

Egyre több kiadó juttatja el kiadványait a tudományos közösségeknek az interneten keresztül. Ennek nyomán alakult ki a konzorciumokra épülő „osztott licenck” („shared licencing”) vagy „közös licenck” („collective licencing”) fogalma. Az elektronikus folyóirat-szolgáltatás növekvő irányzat, ezért fontos kérdéssé vált az elektronikus folyóiratok elérhetősége konzorciumi licenckkel.

A 2000-es évek elején Koreában még ismeretlen volt az „osztott licenck” fogalma. Ugyanakkor az elektronikus folyóiratok számának gyors növeke-

dése új, költséghatékony megoldást igényelt. A *Koreai Elektronikus Országos Licenc Kezdeményezés (Korea Electronic Site Licence Initiative = KESLI)* olyan program, amely új korszakot nyitott. Koreában a kutatók munkájuk során nagymértékben külföldi folyóiratokra és konferencia-kiadványokra támaszkodnak. Az országosan előfizetett tudományos folyóiratok száma azonban mindössze 256 volt, amikor megtervezték a KESLI-t mint az *Országos Digitális Tudományos Könyvtár (National Digital Science Library = NDSL)* projekt egyik tevékenységét. Az NDSL a száz or-

szágos projekt egyikeként az 1997. decemberi ötéves tervben indult a *Tudományos és Technológiai Minisztérium és az Információs és Kommunikációs Minisztérium* támogatásával. A projekt célja az NDSL kialakítása volt, amely a külföldi tudományos szakirodalom eléréséhez portálként működik az ország valamennyi kutatója számára.

KESLI

Indítás

A különböző könyvtárak és a szolgáltatók képviselői az első megbeszélést 1999 októberében tartották. Ez után a *Koreai Tudományos és Technológiai Fejlesztési Intézet (Korea Advanced Institute of Science and Technology = KAIST)* fő ügynökségként a *Swets*et választotta. A *Swets* segítségével kiváló feltételekkel kötöttek licencszerződést az *Amerikai Kémiai Társasággal (American Chemical Society)*, a *Blackwell Science* és a *Kluwer Academic* kiadókkal. Közvetlen kapcsolatot alakítottak ki az *Elsevier Science* kiadóval. 2004 decemberéig a 263 KESLI-Elsevier konzorciumi tag mindössze 33 folyóiratra fizetett elő, a 2003–2005. évi szerződés után ez a szám 1908-ra emelkedett.

Résztevők

1999 végére 70 könyvtár csatlakozott a KESLI-hez az egyetemi kutatói, orvostudományi és vállalati szektorból. 2001 végére számuk 246-ra nőtt. A nagy kiadók vonzó feltételei tovább növelték az intézmények számát: 2005 júliusára a résztvevők száma 396 lett. Megoszlásuk: 193 egyetemi könyvtár (49%), 66 kutatóintézeti (16%), 42 orvostudományi (11%), 74 vállalati (19%), 21 közkönyvtár (5%).

Irányítás

Az irányító központ feladatait a KAIST látja el, munkáját a KESLI-tagkönyvtárak 10 képviselőjéből álló felügyelő bizottság segíti. Az NDSL projekt részeként a KAIST támogatja az olyan konzorciumi kiadásokat, mint a platform üzemeltetési és műszaki költségei, a tartalomhasználati díjat azonban a használó fizeti.

Kiadónkénti alkonzorciumok

Az amerikai és az angol modellhez képest a KESLI egyedi megoldást választott: a KESLI égisze alatt a tagintézmények annyi alkonzorciumot alakítanak,

ahány kiadóval meg tudnak egyezni. Megismerve egy-egy kiadó feltételeit, eldönthetik, hogy csatlakoznak-e az adott kiadóval alakítandó konzorciumhoz. A 2005. júniusi statisztika szerint egy-egy intézmény átlagosan 6,8 alkonzorciumnak volt a tagja, átlagosan 2544 folyóiratcím elérésével (1. táblázat).

Pénzügyi modell

44 partnerrel a következő csoportokat alakították ki:

- **A** csoport: kötött áras szabályok a nyomtatott folyóiratok számának előfizetése, a nappali hallgatók és az egyidejű felhasználók száma alapján;
- **B** csoport: a résztvevők számától függő, változó árképzésű modell;
- **C** csoport: a konzorciumi egységre alapuló egyösszegű (lump sum) árképzés;
- **D** csoport: általánydíj (flat fee).

A kiadók nagy része az első modellt választotta.

A KESLI-t támogató szervizrendszer

A teljes szövegek elérése

A felhasználók általában ötféle út közül választhatnak:

1. Közvetlenül a kiadó honlapjára mennek; ennek a módszernek az a hátránya, hogy ismerni kell az egyes kiadók rendszereit.
2. A helyi OPAC-on keresztül; ez csak elméleti lehetőség, mivel Koreában nincs ilyen rendszer.
3. A másodlagos webes adatbázisokon keresztül. Ilyenkor is különböző interfészeket kell használni, és ezek az adatbázisok csak kereskedelmi forgalomban érhetőek el.
4. A hivatkozott cikk elérése a *CrossRef* segítségével. Ez nem érint minden cikket, csak kiegészítő módszernek tekinthető.
5. Teljes szövegű aggregátorok használata, mint a *SwetsNetNavigator*, az *EBSCO Online*, az *IQ* vagy az *Ingenta*. Ezek azonban külföldi, fizetős szolgáltatások, amelyeknek nem csak a koreai helyi információk gyűjtésével vannak nehézségeik, mint a lelőhelyadatok, de nem is tűnnek vonzóknak a koreai piacon.

1. táblázat

Az alkonzorcium-tagok és az elérhető folyóiratcímek száma

Kiadó	Elektronikus folyóiratok száma	Részt vevő intézmények száma
ScienceDirect	1908	263
Springer-Verlag (SP)	506	216
Wiley Interscience	446	127
American Chemical Society	43	119
Kluwer Academic	747	110
Oxford University Press	105	100
Blackwell Publishing (BP)	708	99
Nature Publishing Group	51	80
Emerald	132	79
American Institute of Physics	30	72
IEEE/IEE Electronic Library	207	61
Institute of Physics	64	59
Science	1	54
Cell Press	9	42
Sage	93	40
American Mathematical Society	9	33
Royal Society of Chemistry	20	33
JSTOR	665	32
Taylor & Francis	972	30
American Society of Civil Engineers	30	26
Lecture Notes in Computer Science	1	24
Cambridge University Press	176	23
Institute of Pure and Applied Physics (JJAP)	4	20
SourceOECD	25	20
Annual Reviews	31	19
British Medical Journal (BMJ)	25	15
Project MUSE	250	14
American Society of Mechanical Engineers	20	13
KP Journal	17	13
ASTM Standards Service	1	12
Marcel Dekker	57	12
Mary Ann Liebert	28	12
Optical Society of America	10	12
CSA BioOne	71	11
Karger	50	9
World Scientific Publishing Company	31	8
NRC Research Press	15	7

SPIE Digital Library	4	7
Society for Industrial Applied Mathematics (SIAM)	13	7
AIP Conference Proceedings	1	6
MIT Press	31	6
Periodicals Contents Index – FullText	303	5
CAB International	17	4
Thieme	38	4
American Society for Metals International	7	3
IEEE Computer Society	22	3
OCLC ECO	1	3
SAE Digital Library	1	3
Bentham Science	42	2
Current Drugs Journals	4	2
Prous Science	6	2
PsycArticles on ScienceDirect	49	2
The Royal Society	6	2
Brill	104	1
MIT CogNet	7	1
Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS)	1	1
Rockefeller University	3	1

A szolgáltatás jellemzői

A kiszolgáló (service) rendszert úgy tervezték, hogy összegyűjtse az összes fontos tudományos folyóirat és konferenciakiadvány metaadatait, valamint a több kiadó által is közreadott elektronikus folyóiratokat. A rendszer egy bemenetű átfogó kapuként működik, amely a koreai tudományos közösség számára fontos valamennyi külföldi folyóiratot elérhetővé teszi.

A rendszerben lehetőség van arra is, hogy a felhasználók megvegyék egy cikk elektronikus vagy nyomtatott változatát.

e-Gate adatbázis

A szolgáltató rendszer magvát az e-Gate adatbázis képezi, amely minden, a kapuszolgáltatáshoz szükséges elemi információt tartalmaz. A tartalma 2005. június végén:

- cikkek bibliográfiai rekordjai: 28 773 340;
- folyóiratok bibliográfiai rekordjai, beleértve 8374 elektronikus folyóiratot is: 217 974;
- licencadatok elektronikus folyóiratonként: 1 420 882 a 396 tagkönyvtártól;
- kötet/szám-adatok: 4 821 577;

- a KESLI-tagok lelőhelyadatai: 14 915 278, 360 tagtól;
- ugrópontok teljes szöveghez: 14 277 236, 26 365 elektronikus folyóirathoz.

A tartalom tematikus megoszlása:

- alkalmazott tudományok 41%,
- társadalomtudományok 28%,
- természettudományok 17%,
- humántudományok (humanities) 14%.

Felhasználók és használati statisztikák

A szolgáltató rendszer 44 kiadó elektronikus folyóiratát tette elérhetővé. Az NDSL arra bátorítja a koreai kutatókat, hogy regisztrálják személyes adataikat, mivel az olyan szolgáltatásokat, mint a *MyLibrary*, a *Document Photocopy Service* vagy az *Alerting Service* csak regisztrált felhasználók tudják elérni. 2005 júniusában az e-gate adatbázis regisztrált felhasználóinak száma 68 848 volt, az utolsó hat hónap átlaga alapján havonta 2500 új felhasználóval lehetett számolni.

A felhasználók megoszlása:

- egyetemi hallgatók: 21%,
- mester fokú képzésben részt vevő hallgatók: 28%,
- kutatók: 17%
- PhD képzésben részt vevő hallgatók: 13%,
- egyetemi tanárok: 13%,
- egyéb: 6%,
- könyvtárosok: 2%.

Az induló időszak, 2005. január–június között a rendszeren keresztül a felhasználók 491 454 cikket töltöttek le. A statisztikák szerint a havi növekedés 20% körül volt.

Tervek

Számos olyan fejlesztés javasolható, mint a sötét archívumok (dark archive) – katasztrófa esetére,

- hosszú távú megőrzés – különböző digitális formátumokban,
- állandó hozzáférés – a hazai felhasználók bárhol bárhol használhassák,
- értéknövelt szolgáltatás – értékek hozzáadása a tartalomhoz.

Ezek megvalósításához egyrészt a kiadókkal kell tárgyalásokat folytatni, másrészt szükség van pénzügyi támogatásra és munkaerőre.

A másik fejlesztési irány a vezeték nélküli digitális könyvtár (wireless digital library = WDL) koncepció megvalósítása, amelyet az egyik koreai mobiltelefon-szolgáltató támogat. A rendszer az NDSL szolgáltatásait, az elektronikus tartalmat és a helyi könyvtári OPAC-szolgáltatásokat közvetíti.

Következtetés

A KESLI sikerének kritikus pontja a tagkönyvtárak aktív részvétele. Ez a koreai könyvtárak és a kiadók között a „mindkét fél nyer” stratégiában történt megállapodáshoz vezetett. A kiadók szempontjából a nyomtatott folyóiratok piaca telített, számukra az elektronikus folyóiratok az új termékek piacra dobását, új nyereségképző modell kipróbálását jelentette. Felhasználói szempontból a könyvtárak az információ széles körű hasznosítását remélik, költségkímélő módon. További eredmény számukra, hogy a KESLI-n keresztül újra képesekké váltak vásárlóerejük helyreállítására.

/CHAE, Kyun-Shik–PARK, Jong-Seon–CHOI, Ho-Nam: E-journals in Korea: the electronic site licence initiative. = *The Electronic Library*, 24. köt. 3. sz. 2006. p. 322–334./

(Viszocsekné Péteri Éva)

Az elektronikus folyóiratok örökös elérhetőségének megőrzése: koreai megközelítés

Nyomtatott folyóiratok esetében a könyvtár megvásárolja azokat, és őrzi a példányokat a szerződés időtartama alatt és azután is. Az elektronikus folyóiratok elérhetősége azonban megszűnhet, amikor lejár a szolgáltatásukra vonatkozó licencszerződés. Az örökös elérhetőség (perpetual access) éppen azt a jogosultságot jelenti, amely a licencszerződés lejáratá után is elérhetővé teszi a

folyóiratokat. A hosszú távú megoldást Koreában az elektronikus folyóiratok digitális archívumának közös fejlesztése jelentette. A megvalósítás az *Országos Digitális Tudományos Könyvtár (National Digital Science Library = NDSL)* projekt keretében indított *Koreai Elektronikus Folyóirat Licenc Kezdeményezés (Korean Electronic Site Licence Initiative = KESLI)*.

Előzmények

A koreai könyvtárak – a világ többi országához hasonlóan – különböző, az elektronikus források központi adatbázisának kiépítésére irányuló fejlesztésekkel próbálkoztak. Ide sorolható a 2000-ben a *Nemzetgyűlés Könyvtára (National Assembly Library)* által létrehozott adatbázis a humán- és a társadalomtudományi folyóiratok számára. Koreában a természet- és a műszaki tudományokat a nemzeti fejlesztési terv egyik legfontosabb részeként tartják számon. A tudományos és műszaki ágazatok információs technológiájának és infrastruktúrájának fejlesztésére nagy hangsúlyt fektetnek. A nemzeti tudásbázis létrehozása is ezek közé tartozik. A tudományos folyóiratokra úgy tekintenek, mint a tudományos és műszaki kutatás és fejlesztés alapvető információs forrására. A kutatások támogatására fejlesztette a *Koreai Oktatási és Kutatási Információs Szolgálat (Korea Education and Research Information Service)* a *Kutatási Információs Szolgáltató Rendszert (Research Information Service System)*, amely a teljes szövegű folyóiratok integrált keresését és elérését teszi lehetővé. A *Koreai Tudományos és Műszaki Információs Intézet (Korea Institute of Science and Technology Information = KISTI)* is kifejlesztett egy központi tudományos és műszaki adatbázist.

A KISTI felügyeletével 1999-ben indított KESLI egy országos konzorcium, amely az elektronikus folyó-

iratok elérése és a kapcsolódó szolgáltatások terén együttműködik a kutató és a könyvtári közösséggel. A KESLI célja a tudományos folyóiratok elérhetőségének irányítása, bármilyen akadályoztatás megelőzése a licencelt tartalom elérésében, a digitális tartalom hosszú távú megőrzése, a felhasználói igények kielégítése értéknovelt szolgáltatásokkal. A célok elérése érdekében a KESLI-ben két stratégiára összpontosítanak:

- hatékony szolgáltatás átfogó folyóirat-gyűjteményből a lehető legalacsonyabb áron;
- a kiadók és a használók számára a legnagyobb hatékonyság elérése központi folyóirat-beszerzéssel és szolgáltatás-menedzseléssel.

A KESLI üzleti modelljében a KESLI tölti be a kapu (gateway) szerepét, a kiadó az információ-előállító, a részt vevő intézmények pedig a tagok. A folyóiratlicenck feltételeinek tisztázására a kapcsolatfelvétel az egyedi kiadókkal indult. Ezután a KESLI minden egyes folyóiratcímre meghirdette a licencfeltételeket a részt vevő könyvtáraknak. A megállapodott feltételekkel történő folyóiratvásárlásban érdekelt intézetek összefogtak, hogy háromoldalú szerződéseket kössenek (kiadó–intézmény–KESLI). Így a KESLI ernyője alatt a kiadók és a folyóiratok szerint különböző alkonzorciumok alakultak, például KESLI–Elsevier, KESLI–Blackwell, KESLI–Springer. 2005-ben 324 intézmény összesen 1976 szerződést kötött a KESLI-n keresztül, ez átlagosan 6,19 szerződés/intézményt jelent. A 2000–2006. közötti növekedést az 1. táblázat mutatja be.

1. táblázat

A konzorciumok évenkénti növekedése

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Részt vevő intézmények száma	160	223	259	276	299	324	317
Alkonzorciumok száma	6	12	27	31	44	57	90
E-folyóiratok száma	2102	3585	4813	5877	8610	7766	9780
Szerződések száma	383	903	1431	1515	1750	1976	n.a.
A szerződések intézményenkénti átlaga	2,39	4,04	5,52	5,48	5,85	6,19	n.a.

2. táblázat

A részt vevő intézmények típusok szerinti megoszlása

Típus	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Egyetemi könyvtár	101	129	137	142	147	146	144
Kutatóintézet	29	34	37	43	51	58	62
Vállalati könyvtár	13	26	38	43	45	59	52
Orvosi könyvtár	12	28	39	39	43	49	47
Közkönyvtár	5	6	8	9	13	13	12
Összesen	160	223	259	276	299	325	317

A 2. táblázat a résztvevők számát mutatja az intézmények típusa szerint. Minden típusban megfigyelhető az intézmények számának a növekedése.

A KESLI által épített központi adatbázis metaadatokat és teljes szövegű folyóiratokat tartalmaz. A használók között megtalálhatók a kutatók, az oktatók, a tanárok, a nappali tagozatos egyetemi és főiskolai hallgatók stb.

A rendszer működése

A 2005–2007. évekre szóló, KESLI által kezdeményezett projekt az elektronikus folyóiratok digitális archívumának felépítését tűzte ki célul. A fent megfogalmazott célok elérése érdekében hozták létre 2005-ben az *Országos Adatbázis-archiváló Központot (National Database Archiving Center = NDAC)*, amely a kormány által irányított központi adatbázis. Ennek feladata egyrészt, hogy a licencké lejártja után is biztosítsa a folyóiratok elérhetőségét, másrészt, hogy – a szinergiahatás eredményeként – az NDSL portáljával integrálva sikeres portál legyen.

A rendszer felépítése

A digitális archívum alapjául a *Nyílt Archívum Információs Rendszert (Open Archive Information System = OAIS)* választották. A modell hat archiválási funkciót tartalmaz, amelyeket négy modulban működtetnek. A modulok: az előállító rendszer, az archiváló rendszer, a szolgáltató rendszer és az adminisztrációs/irányító rendszer.

Kialakították a szabványos folyóirat-licenclési formanyomtatványt, valamint a kiadók kiválasztásához szükséges kritériumokat.

Folyóirat-kiválasztási kritériumok

2005-ben 7766 folyóiratot választottak ki, és 210 ezer folyóiratcikk került a teljes szövegű adatbázisba. Ugyanakkor az előző évek tapasztalatai alapján ki kellett dolgozni azokat a kritériumokat, amelyek az archívumba majdan bekerülő folyóiratok kiválasztását segítik. Négy tényezőt tartottak fontosnak: a használat folyamatossága/örökössége (perpetuity of use), a folyóirat impaktfaktora, a használók száma, az egységre jutó költség. A használat örökösségét a felezési idővel mérik. (Minél hosszabb a folyóirat felezési ideje, annál

fontosabb a hosszú távú megőrzése). A felhasználók számát a letöltések száma határozza meg, az egységre jutó árat pedig úgy számolták ki, hogy a konzorcium által vett folyóiratcsomag licencliját elosztják a folyóiratcímek számával. Ezek az elvek a kiadói feltételektől függően évenként változhatnak.

A kiadók kiválasztása

Az NDAC-nek egyedi kiadókkal kellett felvennie a kapcsolatot ahhoz, hogy meggyőződjön arról, a kiadó érdekelt-e az archiválásban. A 2006-ban kidolgozott szabványos licenclap segítségével 1976 megállapodás született. Költségvetési, humán-erőforrási stb. okok miatt az NDAC úgy döntött, hogy elsőbbségi kritériumokat dolgoznak ki a kiadók kiválasztásához. A kritériumrendszer öt szempontot tartalmaz: induló költség, karbantartási költség, a folyóiratok használata, impaktfaktor és a folyóiratok száma. A jövőben ezek alapján tervezik kiválasztani az elsőbbséget élvező kiadói csoportot, és kötnek szerződést a kiadókkal.

Metaadatok

Meg kellett határozni azokat a metaadatokat, amelyeket a folyóiratok leírásához használnak. Az NDAC előzetes tanulmányozás után a *Project Harvest* koncepciót választotta. Az archiváláshoz használandó adatelemeket a tudósok megkérdezése után határozták meg. Az NDAC kötelező adatelemként a következőket javasolta: cikkek, kiegészítő anyagok, szerzői hivatkozások, ugrópontok külső forrásokhoz, kivonatok (summaries), tartalomjegyzékek, a letéti hellyel nem rendelkező fájlok elérhetősége, egyéb szerkesztőségi információ, bibliográfiai leírás, szerkesztőbizottság, szerkesztők, szerzői jogi nyilatkozatok, szerkesztőségi politika, a folyóiratot feldolgozó referáló szolgálatok, a folyóirat leírása, a nyomtatott változat borítójának képe. További elemek lehetnek: szerzőknek szóló tájékoztató, előfizetésre vonatkozó információ stb.

Befektetők

A projekt kulcsfontosságú része az előnyök és a kockázatok meghatározása a befektetők számára, mivel a különböző befektetői csoportok szempontjai eltérők. Az ügy támogatóiként kiválasztott célcsoportok: archívumok, kiadók, szerzők, könyvtárak, felhasználók, kormányzat, NDAC.

Kritikus pontok

A projekt megvalósításából eltelt másfél év alatt a következő kérdések merültek fel, amelyekre a befektetőknek reagálniuk kell:

- **A tartalom gyűjtése.** A KESLI-nek mint archiváló intézménynek élveznie kell a kiadók bizalmát. Fontos, hogy a KESLI hozzáértő és megbízható legyen a tartalmak gyűjtésekor, megőrzésekor és szolgáltatásakor. Az első szerződések után, amikor már meg lehet határozni a kiadói érdekeket, a KESLI előnyben részesíthet néhány kiadót, amelyek készek aktívabban együttműködni.
- **A szolgáltatás minősége.** Ahhoz, hogy a minőséget irányítani tudják, közös erővel szabványosítani kell a kiadókkal és a könyvtárakkal kötendő szerződéseket. A folyóiratok elérhetőségét szigorúan ellenőrizni kell, a szolgáltatásnak pedig kompatibilisnek és együttműködőnek kell lennie a jelenlegi NDSL-lel.
- **Megőrzés.** A hosszú távú megőrzéshez a tervezést és az ezt követő tevékenységeket már az első szakaszban meg kell határozni. A technológia elévülése és a korlátozott költségvetés eleve kizárják a retrospektív megőrzést és az ismétlődő migrációkat.
- **Finanszírozás.** A folyamatos finanszírozás érdekében az NDAC-nek eléggé rugalmasnak kell lennie, hogy alkalmazkodni tudjon a különböző befektetői követelményekhez, mivel az archivá-

lással kapcsolatos költségeket ők teremtik elő. Értéknövelt szolgáltatásokkal további belső finanszírozás is elképzelhető.

További fejlesztések

2006-ban a projekt második szakaszában a szolgáltatási modul üzembe helyezését tervezték. Ehhez olyan interfészt fejlesztettek, amely megoldja a meglévő NDSL-lel az együttműködést. További tervek voltak: a szolgáltatási és hozzáférés-irányító politika kézikönyve, szabványos archiválási szerződés a kiadókkal, felhasználói profilok és a szolgáltatás forgatókönyve. 2006 végére 800 ezer folyóiratcikk archiválását irányozták elő.

A harmadik szakaszra, 2007-re a rendszer felülvizsgálatát és használhatósági tesztjét tervezték. Ha a felülvizsgálat jó eredménnyel zárul, akkor az egész rendszert, az üzleti folyamatot és a NDAC programot akkreditáltatják. A tervek szerint 2007 végére az archívumban 12 millió cikk lesz.

/CHOI, Ho Nam-PARK, Eun G.: Preserving perpetual access to electronic journals: A Korean consortial approach. = Library Collections, Acquisitions & Technical Services, 31. köt. 1. sz. 2007. p. 1-11./

(Viszocsekné Péteri Éva)

HIRDESSZEN A -BEN!

2008-ban megrendelt hirdetéséhez
ingyenes bemutatkozási lehetőséget (pr cikk) adunk
a lap elektronikus változatában.

A hirdetés ára:

- beszerkesztett (fekete-fehér): **60 000 Ft/oldal + 20% áfa**
- szórólap elhelyezése (25 g-ig): **45 000 Ft/alkalom + 20% áfa**

A kiadvány formátuma: A/4 • Tükörméret: 168 x 225 mm

Megrendelhető a szerkesztőségben:

1111 Budapest, Budafoki út 4-6. • Levélcím: 1502 Bp., Pf. 112

Tel.: 463-2446; 463-1111/5652 • E-mail: tmt@omikk.bme.hu